

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНА МЕТА В КОНЦЕПЦІЇ СУЧАСНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТУРЕЧЧИНИ: ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ РУХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В 50-ТУ РІЧНИЦЮ ПІДПИСАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ

**ЧУБРИКОВА О.О.,
кандидат філологічних
наук, Заступник
директора – начальник
Управління країн
Південної Європи,
Балкан та Південного
Кавказу Третього
територіального
департаменту МЗС
України**

Стаття присвячена аналізу євроінтеграційної мети в концепції зовнішньої політики Туреччини, починаючи з 2011 року – часу третього приходу до влади Партії справедливості та розвитку. Розглядаються основні віхи в історії євроінтеграційного шляху Туреччини та сучасний стан взаємодії Туреччини з ЄС; викладення питання ЄС у програмних документах ПСР; висловлювання стосовно ЄС у промовах турецького керівництва з зовнішньополітичної тематики.

Ключові слова: зовнішня політика Туреччини, європейська інтеграція, ЄС, Партія справедливості та розвитку.

Зовнішня політика Туреччини протягом республіканського періоду (з 1923 року) характеризувалася виключно прозахідною орієнтацією. Закладений засновником Турецької Республіки Мустафою Кемалем Ататюрком пріоритетний напрям трансформувалася у союзницькі відносини з НАТО та намагання вступити до Європейського Союзу. Хоча Туреччина стала повноправним членом Альянсу ще у 1952 році, вступ до ЄС до цього часу не має конкретної перспективи.

У цьому контексті особливого значення набувають принципово нові риси, яких турецька зовнішня політика набула, починаючи з 2001 року з приходом до влади Партії справедливості та розвитку (ПСР). Зокрема, значно урізноманітнилися вектори зовнішньополітичної діяльності. Відбувся прорив у відносинах Туреччини з країнами регіону, перш за все арабськими державами Близького й Середнього Сходу та Північної Африки. На рівень масштабного співробітництва

вийшла взаємодія з Росією, яка стала одним з головних турецьких торговельно-економічних партнерів. Встановилася інтенсивна співпраця практично з усіма державами колишнього СРСР. Значною мірою активізувалася дипломатична діяльність Туреччини на Балканах. Посилились позиції в Африці, Південній Америці, Азії. Турецькому керівництву вдалося суттєво підвищити авторитет своєї держави на міжнародній арені, була відкрито задекларована мета стати регіональним і глобальним лідером.

На цьому фоні євроінтеграційний рух Туреччини характеризується доволі повільними темпами та значними перешкодами. У вересні 2013 року виповнилося п'ятдесят років з часу підписання Угоди про асоціацію між Туреччиною та ЄС і вісім років від початку переговорів про вступ до ЄС.

Зазначена ситуація ставить на порядок денний питання щодо місця європейської інтеграції у зовнішньополітичній концепції Туреччини, виходячи з реалій сьогодення. Аналіз відносин з ЄС на фоні загального розвитку турецької зовнішньої політики становить актуальність у контексті розуміння зовнішньополітичних пріоритетів цієї держави – важливого політичного та торговельно-економічного партнера України. Окрім цього, досвід Турецької Республіки є цікавим з точки зору євроінтеграційного руху України та триваючих у політикумі та суспільстві дискусій з цієї тематики.

Відносини Туреччина-ЄС є предметом широкого обговорення у міжнародних експертних та наукових колах. Аналіз наявних робіт доводить, що дослідники переважно розглядають актуальний стан турецько-євросівських стосунків, роблячи акцент на прогнозах щодо ймовірності вступу Туреччини до Євросоюзу. Детально викладаються хід переговорного процесу та реалізація реформ, а також культурно-релігійні й політичні причини, що стоять на заваді просування Туреччини до ЄС. Чимало публікацій присвячено турецько-євросівській взаємодії у контексті подій на Близькому Сході та в Північній Африці. Традиційно ключове місце у дослідженнях посідає кіпрська проблема.

Аналіз змін у ставленні турецького суспільства до євроінтеграційного руху частково міститься у роботах А.Пол. Зокрема, дослідниця¹ привертає увагу до значного падіння підтримки євроінтеграції серед турецького населення (менше 40%). Причину цього вона бачить у падінні довіри до ЄС на фоні зростання ваги Туреччини у регіоні та динамічного розвитку економіки країни. “Турки набу-

ли відчуття впевненості на противагу проблемам ЄС, що погруз у боргах. Євросоюз вже не має того впливу на Туреччину, як раніше” – пише А.Пол.

Продовжуючи тему падіння підтримки з боку турецького населення вступу до ЄС, Е.Калайджіоглу² зауважує, що економічна криза 2008 року та її наслідки змусили багатьох представників турецьких ділових кіл засумніватися у райдушному майбутньому Туреччини в ЄС.

Дж.Акта³ зазначає, що ЄС втратив свою привабливість для Туреччини, яка втрачає інтерес у процесі.

Т.Кючюкджан та М.Кючюккеле⁴ підкреслюють розчарування турецької сторони ходом переговорів про вступ. Підсумовуючи погляди європейських дослідників на цю тему, вони зазначають, що саме такий стан справ на європейському напрямку спонукав турецьких лідерів до все більш активної політики на Близькому та Середньому Сході. На думку експертів, сьогодні це спонукає до запитання, чи не суперечать турецькі амбіції регіонального лідерства євроінтеграційному процесу.

Аналіз згаданих публікацій демонструє, що поза увагою експертів залишаються питання стосовно еволюції бачення євроінтеграційної мети з боку турецького керівництва, а також подальших планів щодо руху до Європейського Союзу.

Дана стаття ставить на меті дослідження місця євроінтеграційної мети у сучасній зовнішній політиці Туреччини, концептуальні й програмні засади якої були закріплені у відповідних документах, починаючи з 2011 року – часу проведення парламентських виборів, у результаті яких втретє прийшла до влади Партія справедливості та розвитку на чолі з Р.Т.Ердоганом.

Зазначена мета вимагає виконання таких завдань: по-перше, висвітлення основних віх історії євроінтеграційного шляху Туреччини та сучасного стану взаємодії Туреччини з ЄС; по-друге, аналізу викладення питання ЄС у програмних документах ПСР; по-третє, дослідження висловлювань стосовно ЄС у промовах турецького керівництва з зовнішньополітичної тематики.

Історія європейської інтеграції Турецької Республіки нараховує півстоліття. 12 вересня 2013 року виповнилося 50 років з часу підписання Угоди про асоціацію між Туреччиною та ЄС (1963 рік). Іншими основними віхами у турецько-євросівській взаємодії є подання заявки на вступ (1987 рік), приєднання до Митного союзу ЄС (1996 рік), отримання статусу кандидата на членство (1999

рік), початок переговорів про вступ (2005 рік).

На євроінтеграційному шляху Туреччина дотепер стикається з низкою серйозних перешкод, насамперед, політичного характеру. По-перше, це невирішеність “кіпрського питання”, а саме невиконання Туреччиною положень Анкарського протоколу 2005 року до Угоди про асоціацію з ЄС 1963 року, якими передбачається відкриття морських та повітряних портів для суден, зареєстрованих у Республіці Кіпр. Така позиція Туреччини пояснюється невизнанням т.зв. Турецької Республіки Північного Кіпру та її ізоляції з боку ЄС. По-друге, в середині Євросоюзу існує потужна опозиція турецькому членству, в першу чергу з боку Австрії, Німеччини та Франції з огляду на релігійну та культурну відмінність від європейських країн. По-третє, ймовірність технічного призупинення переговорів про вступ через блокування Європейською Радою, Кіпром та Францією можливості відкриття 18 з 35 переговорних глав через вищевказані причини.

Що стосується передвступного переговорного процесу слід відзначити його повільні темпи. За вісім років відкрито діалог по 13 главам, завершено переговори лише по одній. З 2010 року відкрито лише одну нову главу. До того ж протягом другого півріччя 2012 року турецькі посадовці відмовлялися брати участь у заходах ЄС, що організовувалися головною в той період Республікою Кіпр, яку вони не визнають як таку, що представляє весь острів (без представників самопроголошеної Турецької Республіки Північного Кіпру). На даний час залишається три незаблоковані глави, отже технічне призупинення переговорів щодо вступу Туреччини до ЄС видається цілком ймовірним.

Значного напруження у відносини Туреччини з ЄС додав розгін масових демонстрацій проти реконструкції площі Таксім у Стамбулі влітку 2013 року. Реагуючи на події, 13 червня Європейський Парламент прийняв резолюцію, в якій у жорсткій формі дав оцінку подіям у країні, зокрема небажанню правлячої сили зрозуміти мотиви, які штовхнули частину суспільства виступити з протестом⁵. У відповідь Анкара заявила, що резолюція є упередженою і неприйнятною⁶. Зазначена ситуація спричинила відкладення започаткування діалогу щодо чергової переговорної глави до оприлюднення Доповіді про прогрес Туреччини на шляху приєднання до ЄС у жовтні. Відкриття глави відбулося 5 листопада 2013 року.

Разом з тим, незважаючи на існуючі труднощі, взаємодія між Туреччиною та ЄС обопільно триває.

У Туреччині продовжується робота з адаптації національного законодавства до норм ЄС та реформування усіх сфер внутрішнього життя, що сприяє модернізації країни. Ведеться підготовка нової Конституції держави, у парламенті діє Комітет у справах адаптації законодавства з нормами ЄС. У вересні цього року Прем'єр-міністр Р.Т.Ердоган запропонував “демократизаційний пакет”, який передбачає значні зміни у законодавстві у напрямку покращення прав та свобод людини. У 2011 створено Міністерство у справах ЄС.

З метою уникнення вакууму в діалозі між Туреччиною та ЄС через заблоковані переговорні глави Єврокомісар з питань розширення та Європейської політики сусідства Шт.Фюле у жовтні 2011 року запропонував т.зв. “позитивний порядок денний”. У рамках зазначеної ініціативи з травня 2012 року було започатковано діалог з тематики заблокованих переговорних глав, створено вісім переговорних груп, що провели низку засідань.

Оцінки ЄС, викладені у щорічній Доповіді про прогрес у просуванні до стандартів ЄС 2013 року⁷, мали достатньо збалансований характер. Так, була відзначена низка зроблених турецьким Урядом кроків, зокрема ухвалення четвертого пакету законів щодо реформи судової сфери, початок процесу, спрямованого на вирішення курдської проблеми і проблеми тероризму у країні, а також початок функціонування інституту омбудсмена та впровадження національного органу з питань прав людини. Схвалення отримала й озвучена наприкінці вересня 2013 року ініціатива щодо реалізації т.зв. “демократизаційного пакету”. Разом з тим, зафіксувавши критичне ставлення до подій навколо площі Таксім, у Доповіді міститься заклик до пришвидшення втілення реформ, покликаних покращити ситуацію із забезпеченням основних свобод і сприяти більш активному залученню усіх груп суспільства до політичного життя.

Окрім цього, у Доповіді Туреччина визнається ефективною ринковою економікою, важливою частиною конкурентноздатності ЄС, та водночас підкреслюється її вразливість, зокрема значний дефіцит платіжного балансу. Підкреслено прогрес щодо адаптації законодавства у сферах вільного руху товарів, фінансових послуг, енергетики, регіональної політики.

У сфері зовнішньої політики відзначена роль Туреччини у Північній Африці, покращенні взаємодії між Афганістаном та Пакистаном, наданні допомоги Сомалі, врегулюванні ситуації на

Західних Балканах, консолідації опозиційних сил у Сирії та допомозі сирійським біженцям. Однак, міститься критика турецької позиції з кіпрського питання та небажання налагодити стосунки з Республікою Кіпр.

19 жовтня 2013 року зовнішньополітичне відомство ТР виступило із заявою⁸, в якій у конструктивному ключі відзначило основні висновки, зроблені у Доповіді. Ситуація навколо кіпрського питання стала фактично єдиним моментом, що викликав незадоволення турецької сторони, яка наголосила на односторонності підходу сторони ЄС і незмінності своєї позиції. Водночас, у заяві було підкреслено, що членство в ЄС залишається стратегічним вибором Туреччини, і що викладені у Доповіді рекомендації будуть опрацьовані причетними відомствами країни.

Зазначена Доповідь ЄС та реакція на неї турецького зовнішньополітичного відомства дають підстави зробити висновок про обоюдно зацікавленість сторін у нормалізації відносин.

Окрім цього, слід зазначити, що продовжується якнайактивніша економічна співпраця Туреччини з країнами Євросоюзу, чому сприяє членство у Митному союзі ЄС. Наразі ЄС залишається найбільшим торговельно-економічним партнером Туреччини. За підсумками 10 місяців 2013 року обсяги двосторонньої торгівлі сягнули 126,8 млрд. євро, збільшившись на 5,5%⁹. На країни ЄС припадає понад 38% турецьких зовнішньоторговельних операцій, Туреччина – 6-ий торговельний партнер ЄС, в той час як ЄС – найбільший партнер Туреччини¹⁰.

Одним з найбільш актуальних питань порядку денного відносин Туреччина-ЄС залишається лібералізація візового режиму.

Проривним моментом у цьому плані стало підписання 16 грудня 2013 року Угоди про реадмісію між Туреччиною та ЄС, результатом чого має стати початок діалогу щодо лібералізації візового режиму поїздок турецьких громадян до країн Євросоюзу. Міністр закордонних справ А.Давутоглу відмітив, що безвізові поїздки стануть можливими вже протягом трьох з половиною років або раніше, разом з завершенням усіх необхідних для цього процедур¹¹.

Що стосується закріплення питання європейської інтеграції Туреччини в національних документах концептуально-програмного характеру, слід зазначити, що зовнішньополітичні пріоритети Турецької Республіки були конкретизовані, по-

чинаючи з 2011 року, коли правляча Партія справедливості та розвитку готувалась до своїх третіх парламентських виборів. У результаті ПСР втретє здобула право сформувати однопартійний уряд, підвищивши показник підтримки з боку виборців до майже 50%.

Перший концептуальний документ ПСР – стратегія “Туреччина готова. Цілі 2023” був оприлюднений у квітні 2011 року в якості передвиборчої декларації партії. У зазначеному ґрунтовному документі, що складається зі 160 сторінок і детально окреслює перспективи розвитку Туреччини до 2023 року (100-річчя створення Турецької Республіки), окремий підрозділ під назвою “Країна-лідер” відведено зовнішньополітичній проблематиці.

Відповідне бачення місця та ролі Туреччини у новому світовому порядку, а також пріоритетів зовнішньої політики було зафіксовано у Програмі 61-го Уряду, що була затверджена Великими національними зборами Туреччини 13 липня 2011 року.

На розвиток зазначених документів з’явилося Політичне бачення Партії справедливості та розвитку 2023 “Велика нація. Велика сила”, яке було виголошено під час Четвертого з’їзду ПСР 30 вересня 2012 року.

Аналіз згаданого дозволить з’ясувати характер офіційних формулювань та заяв щодо питання просування Туреччини до ЄС.

У стратегії “Туреччина готова. Цілі 2023”¹² Європейський Союз поставлений на перше місце серед пріоритетних напрямів зовнішньої політики. Разом з тим на першому місці у документі міститься викладення підходів та принципів турецької зовнішньої політики, які Туреччина пропонує та відстоюватиме в якості регіонального і глобального гравця.

У документі наголошується, що стратегічною метою Туреччини є саме повноправне членство у Євросоюзі. Головним мотивом для продовження руху в напрямку ЄС ПСР вважає укріплення в державі демократичних стандартів, розвиток турецько-єсівських торговельно-економічних відносин, надання динамізму стосункам з європейськими країнами. Окрім цього, міститься очікування, що повноправне членство в ЄС зробить Туреччину більш впливовим гравцем у регіоні та світі.

У стратегії також підкреслюється, що вступ Туреччини має стратегічну важливість для самого ЄС: “Європа, яка скаже Туреччині “ні”, буде Європою, що не відповідатиме реаліям 21-го століття. Виступати проти членства нашої країни на підставі особливостей її населення, географії або

культури вказуватиме на короткозорість та недалекоглядність”.

Разом з тим, зазначається, що використання таких причин, як кіпрська проблема, для перешкодження переговорному процесу Туреччини з ЄС або ж пропонування різних форм партнерства на заміну повноправного членства є політикою подвійних стандартів та протирічить принципам Євросоюзу.

Партія справедливості та прогресу у стратегії “Цілі 2023”, “незважаючи на антитурецькі настрої у деяких державах-членах ЄС”, зафіксувала рішучість у прагненні набуття повноправного членства у Євросоюзі, налаштованість продовжувати процес реформ, що необхідні для ведення переговорів про вступ, “оскільки вони здійснюються на користь народу Туреччини”.

Турецьким громадянам – мешканцям європейських держав у стратегії приділена окрема увага. Зазначається, що Туреччина “не залишатиме їх на самоті”. З метою надання сприяння та пошуку шляхів вирішення їхніх проблем створено Міністерство закордонних турків та споріднених спільнот. Міститься заклик всіляко інтегруватися у країни, де вони мешкають, відіграючи активну роль у їхньому політичному, економічному та культурному житті, але не асимілюватися, забуваючи власну мову та культуру.

У Програмі 61-го Уряду¹³ євроінтеграційна тематика також висунута на перший план, насамперед, як запорука подальшої демократизації країни. Євроінтеграційний процес розглядається у першу чергу, як засіб утвердження основних прав і свобод та поглиблення демократії. Зазначається, що зусилля уряду зосереджуватимуться на вилученні з законодавства усіх антидемократичних положень, а найбільшим внеском процесу просування до ЄС має стати ухвалення нової цивільної конституції.

Разом з тим привертає увагу різноманітність напрямів зовнішньої політики та амбітність зовнішньополітичних цілей, викладених у Програмі.

Підкреслюється налаштованість Уряду Туреччини продовжувати роботу з адаптації до стандартів ЄС, оскільки цей процес є на користь турецькому народу, “незважаючи на те, що політизоване, далеке від об’єктивного ставлення деяких європейських країн негативно впливає на взаємовідносини Туреччини з ЄС”.

Наголошено також, що повноправне членство у ЄС є стратегічною метою Туреччини. Разом з тим, Уряд бачить процес набуття членства у ЄС не лише як питання інтеграції, а й як основу для

підвищення економічних, соціальних та правових стандартів держави.

Відповідно до урядової програми, “реформи, які продовжуватиме реалізовувати Туреччина, економічний розвиток та активна зовнішня політика виведуть її на належний рівень, отже час працюватиме на Туреччину”.

У Політичному баченні Партії справедливості та розвитку 2023 “Велика нація. Велика сила”¹⁴. Європейському Союзу приділена значно менша увага. Натомість на перше місце висунуте бачення нового світового порядку та ролі у ньому Туреччини. Пріоритетне місце відведене подіям “арабської весни” та впливу Туреччини у регіоні.

ЄС згадується у документі, як “історія успіху” та модель для забезпечення миру, взаєморозуміння та економічного розвитку в інших регіонах світу. Зауважується, що вперше за керівництва ПСР строкатий 50-річний розвиток відносин Туреччини з Європейським Союзом набув систематичних обрисів. Здійснені реформи та адаптація законодавства поглибили демократію в Туреччині та наблизили країну до стандартів ЄС.

Також наголошено, що повноправне членство у Євросоюзі є стратегічною метою Туреччини, “незважаючи на перепони, причиною яких є ЄС”. Підкреслена й неприйнятність будь-яких альтернатив або інших формул взаємовідносин. Від ЄС очікується демонстрація “тієї ж рішучості, яку виявила Туреччина” та прискорення переговорного процесу про вступ Туреччини.

Євроінтеграційна тематика знаходить своє відображення практично в усіх програмних публічних виступах турецького істеблїшменту, як це традиційно відбувалося протягом республіканського періоду Туреччини, до цього часу. Пануючу в них риторіку можна вважати своєрідним відображенням балансу сил по лінії Туреччина – ЄС.

Аналізуючи засоби масової інформації та наукові публікації до кінця 90-х років, можна зробити висновок, що весь арсенал політико-дипломатичних засобів був спрямований на забезпечення просування Туреччини до Євросоюзу та здобуття визнання своєї значущості з боку ЄС. Однак, недостатній прогрес у реформах та повільний економічний розвиток, зумовлені постійною внутрішньополітичною нестабільністю, робили цю країну непривабливою для європейців.

Ситуація почала змінюватися з приходом до влади ПСР та демонстрацією Туреччиною суттєвих економічних та зовнішньополітичних успіхів.

Показовим у цьому плані став виступ Прем'єр-міністра Р.Т.Ердогана перед іноземними послами, акредитованими в Анкарі, у вересні 2008 року. Він дозволив собі різку критику на адресу ЄС через зволікання з наданням Туреччині перспективи членства та гальмування переговорів, а також повернув увагу до того, що Турецька Республіка є ключовою країною регіону¹⁵.

Відтоді критична та доволі різка риторика на адресу ЄС стала звичкою для турецьких високопосадовців і політиків. Лейтмотивом таких висловлювань є зростання політичної впливовості Туреччини поза межами ЄС та економічної ваги, "тоді як ЄС переживає низку економічних, політичних та соціальних криз"¹⁶. За словами Міністра у справах ЄС Е.Багиша, "Туреччина вже не є країною, що підлаштовується під порядок денний ЄС. Навпаки, вона його визначає"¹⁷.

Міністр закордонних справ Ахмет Давутоглу так окреслює значення Туреччини для ЄС: "Євросоюз все ще має вибір. Він може бути геополітичним центром з динамічною економікою, світовим центром сили, відкритим для зовнішніх культур, або замкненою в собі, монокультурною континентальною силою з економікою, що скорочується"¹⁸.

Європейські аналітики погоджуються, що "Анкара використовує риторіку, що позиціонує її як регіонального лідера та підкреслює "незамінну" роль для "слабшуючого Заходу"¹⁹. За словами А.Пол, "ПСР більше не схильна слухати Брюссель. Більше того, ПСР вважає, що Брюссель має слухати Туреччину"²⁰.

Апофеозом у цьому контексті стала промова Прем'єр-міністра Р.Т.Ердогана на Четвертому з'їзді своєї партії у вересні 2012 року, що традиційно вважається програмною. У ній серед багатьох напрямів турецької зовнішньої політики він згадує окремо не виділив ЄС. Коментуючи цей факт, Е.Багиш заявив, що "недалекоглядні європейські політики мають зробити відповідний висновок"²¹. Наприкінці ж 2012 року з вуст Р.Т.Ердогана прозвучав фактично ультиматум. Він заявив, що ЄС втратить Туреччину, якщо вона не стане його членом до 2023²².

Хоча постійна неготовність Євросоюзу надати офіційній чіткій перспективі членства викликає як невдоволення керівництва Турецької держави, так і апатію турецького народу щодо євроінтеграції, вступ до ЄС продовжує декларуватися стратегічною метою зовнішньої політики Туреччини. Підкреслюється роль євроінтеграції перш за все як локомотиву внутрішніх державних реформ. Це

підтвердив турецький Президент А.Гюль у своєму виступі на церемонії відкриття сесії парламенту 1 жовтня 2012 року. Він зазначив, що, "незважаючи на перенасиченість внутрішньо- та зовнішньополітичного порядку денного країни, у новому законодавчому році демократизація відповідно до вимог євроінтеграційного процесу має набути пріоритетного значення"²³.

У своєму посланні до парламенту 2013 року²⁴ А.Гюль згадав про відносини з Європою як про історично традиційний напрям Туреччини та центр тяжіння турецької зовнішньої політики з економічної, політичної, військової та гуманітарної точки зору. Головним елементом цих відносин, на думку Глави Турецької держави, є переговори про вступ Туреччини до Європейського Союзу. Він відзначив геополітичне значення процесу євроінтеграції: "У світлі глобальної та регіональної кон'юнктури Туреччина, яка одну ногу міцно тримає в ЄС, може реалізовувати поставлені перед собою великі цілі, і, разом з ЄС, надавати більш ефективну підтримку регіону та сусіднім народам". Президент також підкреслив роль євроінтеграційного процесу в підвищенні стандартів життя.

Разом з тим, А.Гюль зауважив, що нещодавня криза у євросоні довела, що ЄС має бути більш гнучкою структурою. Отже, Туреччина має ретельно відслідковувати процеси перетворень всередині ЄС та визначати свою політику, прогнозуючи майбутнє цього утворення та своє місце в ньому.

Дещо пом'якшив свою риторіку по відношенню до Євросоюзу у 2013 році й Прем'єр-міністр Р.Т.Ердоган. Так, у своєму виступі²⁵ на традиційній вечері іфтар (щоденне розговіння під час місяця Рамазан) з главами дипломатичних місій у липні він зазначив, що ЄС є однією з найважливіших підтримок процесу реформ. Звинувативши європейців у застосуванні подвійних стандартів та навмисному уповільненні переговорного процесу. Глава турецького уряду визнав, що Туреччині потрібен ЄС, але й ЄС потрібна Туреччина. Він також пригадав, що у країнах ЄС мешкає близько 7 мільйонів турків, отже Туреччина фактично вже присутня в Європі.

Розглянувши загальне змістовне наповнення виступів турецького керівництва з зовнішньополітичної проблематики протягом останніх років, слід зауважити, що есієвська тематика фактично позбулася пріоритетних позицій. Натомість переважна увага приділяється подіям на Близькому Сході, зокрема ситуації в Сирії та Єгипті.

Аналіз євроінтеграційної мети у концепції сучасної зовнішньої політики Турецької Республіки відповідно до трьох критеріїв – основних елементів історії відносин Туреччини з ЄС і актуального стану турецько-сівської взаємодії; місця, відведеного євроінтеграційній проблематиці та відповідних формулювань у концептуально-програмних документах правлячої Партії справедливості та розвитку; змісту та характеру висловлювань стосовно ЄС у промовах та заявах із зовнішньополітичної тематики керівництва Туреччини – дозволяє зробити такі висновки.

Незважаючи на тривалий час (більше півстоліття) руху Туреччини у європейському напрямку, повільне просування переговорів про вступ цієї країни до Євросоюзу, наявність низки несприятливих політичних та культурно релігійних причин, розбіжності у трактуванні турецьких внутрішньополітичних подій, між Туреччиною та Європейським Союзом існує інтенсивна взаємодія. До того ж обидві сторони виявляють зацікавленість у недопущенні її стагнації. Існує активна торговельно-економічна співпраця. Всіляко використовуються механізми ЄС для здійснення внутрішніх перетворень у Туреччині.

У турецьких концептуальних та програмних документах вступ до ЄС продовжує формулюватися як стратегічна мета Турецької держави. Однак, обов'язково підкреслюється застосування з боку Євросоюзу подвійних стандартів по відношенню до надання Туреччині перспективи членства. До того ж наголошується на безальтернативності для офіційної Анкари повноправного членства в ЄС і неприйнятності пропозицій щодо будь-яких різновидів партнерства. Просування до ЄС бачиться у першу чергу як засіб зміцнення демократії та покращення життєвих стандартів турецьких громадян.

Риторика турецького керівництва на адресу ЄС набула кардинальних змін, ставши наполегливою, критичною, наступальною. Робиться акцент на турецьких економічних успіхах на фоні економічних проблем Союзу. Наголошується також на зростаючій регіональній та глобальній впливовості Туреччини та взаємному інтересі.

Аналіз загального наповнення як концептуальних документів, так і промов турецького керівництва демонструє, що сівський напрям є одним з головних, але не єдиним головним пріоритетом турецької зовнішньої політики.

ПОСИЛАННЯ:

- ¹ Paul A. Turkey's EU Journey: What Next? // Insight Turkey. – Vol. 14. No. 3. – 2012. – pp. 1-9. – <http://www.insightturkey.com/turkeys-eu-journey-what-next/articles/193>.
- ² Kalaycıoğlu E. New Turkish Government and Foreign Policy // The German Marshall Fund of the United States Analysis. – July 15, 2011. – <http://www.gmfus.org/archives/new-turkish-government-and-foreign-policy/>.
- ³ Aktar C. The Positive Agenda and Beyond: A New Beginning for the EU-Turkey Relations? // Insight Turkey. – July 1, 2012. – <http://www.readperiodicals.com/201207/2726905311.html#b#ixzz2Loyrxgysy>.
- ⁴ Küçükcan T., Küçükkeles M. European Views of Turkish Foreign Policy // Insight Turkey. – Vol. 15. – No 1. – 2013. – pp. 127-144. – http://file.insightturkey.com/Files/Pdf/insight-turkey-vol_15_no_1_2013_kucukcan_kucukkeles.pdf.
- ⁵ European Parliament resolution on the situation in Turkey (2013/2664(RSP)). – 12 June 2013. – <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=P7-RC-2013-0305&language=EN>.
- ⁶ Foreign Minister Davutoglu “The European Parliament resolution on the situation in Turkey is unacceptable”. – June 2013. – http://www.mfa.gov.tr/foreign-minister-davutoglu_-the-european-parliament-resolution-on-the-situation-in-turkey-is-unacceptable.en.mfa.
- ⁷ European Commission Turkey 2013 Progress Report. – 16 October 2013. – http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2013/package/tr_rapport_2013.pdf.
- ⁸ Ministry of Foreign Affairs of Turkey Press Release Regarding the Turkey 2013 Progress Report and Enlargement Strategy Document. – No: 278. – 19 October 2013. – http://www.mfa.gov.tr/no_-278_-2013-turkiye-ilerleme-raporu-ve-genisleme-stratejisi-belgesi-hk_.tr.mfa.
- ⁹ Ticarete AB'ye girdik. = У торгівлі ми вступили до ЄС. – Milliyet. – 10.12.2013. – <http://ekonomi.milliyet.com.tr/ticarete-ab-ye-girdik/ekonomi/detay/1805364/default.htm>.
- ¹⁰ European Commission Turkey 2013 Progress Report. – 16 October 2013. – p. 4-5. – http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2013/package/tr_rapport_2013.pdf.
- ¹¹ AB ile tarihi anlaşma imzalandı. = 3 ЄС підписано історичну угоду. – 16.12.2013. – <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/vizesiz-ab-icin-ilk-adim-atildi/56785>.
- ¹² Türkiye Hazır. Hedef 2023. AK Parti 12 Haziran 2011 Seçim Beyannameşi. = Декларація Партії справедливості та розвитку до парламентських виборів 12.06.2011 “Туреччина готова. Цілі 2023”. – <https://www.akparti.org.tr/site/hedefler>.

¹³ TBMM Kararı No. 998 61inci Hükümet Programı = Постанова Великих національних зборів Туреччини № 998 щодо Програми 61-го Уряду Турецької Республіки. – Resmi Gazete. – Офіційна газета. – 17.07.2011. – <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/07/20110717-1.htm>.

¹⁴ AK Parti 2023 Siyasi Vizyonu. Büyük Millet. Büyük Güç. = Політичне бачення Партії справедливості та розвитку 2023 “Велика нація. Велика сила.” – 30.09.2012. – <http://www.akparti.org.tr/upload/documents/akparti2023siyasivizyonuturkce.pdf>.

¹⁵ AK Parti Genel Başkanı ve Başbakan Erdoğan Dış İlişkiler Başkanlığı'nın iftar davetinde konuştu. = Генеральний секретар Партії справедливості та розвитку, Прем'єр-міністр Р.Т.Ердоган виступив на прийнятті підрозділу партії із зовнішніх зносин. – 14.09.2008 // <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/ak-parti-genel-baskani-ve-basbakan-erdogan-dis-iliskiler-baskanligi8217nin-/2900>.

¹⁶ Turkey-EU: what next? Different views from Ankara. – The European Policy Centre Reports. – 30 January 2013. – http://www.epc.eu/pub_details.php?cat_id=6&pub_id=3325.

¹⁷ Bağış E. Türkiye AB'nin gündemini belirleyen bir ülke. = Туреччина – країна, що визначає порядок денний ЄС. – <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/turkiye-abnin-gundemini-belirleyen-bir-ulke/38690>.

¹⁸ The changing dynamics of the EU-Turkey political dialogue – New opportunities and challenges. – The European Policy Centre Reports. – 23.03.2012. – http://www.epc.eu/events_rep_details.php?pub_id=1440&cat_id=6

¹⁹ Göksel D.N. Turkey and the EU: What Next? // The German Marshall Fund of the United States Analysis. – 5.12.2012. – http://www.gmfus.org/wp-content/blogs.dir/1/files_mf/1354654727Goksel_WhatNext_Dec12.pdf.

²⁰ Paul A. Turkey-EU relations: time to rebuild trust. // The European Policy Centre Reports. – 19.10.2012 http://www.epc.eu/documents/uploads/pub_3021_turkey-eu_relations.pdf.

²¹ Bize durmak yok reforma devam. – Ми не зупинятимемося, а продовжуватимемо реформи. – 30.09.2012. – <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/bize-durmak-yok-reforma-devam/31797>.

²² Göksel D.N. Turkey and the EU: What Next? // The German Marshall Fund of the United States Analysis. – 5.12.2012 http://www.gmfus.org/wp-content/blogs.dir/1/files_mf/1354654727Goksel_WhatNext_Dec12.pdf.

²³ Sayın Cumhurbaşkanımızın Türkiye Büyük Millet Meclisi Yeni Yasama Yılı'nın Açılışında Yaptıkları Konuşma = Виступ Президента А.Гюля на відкритті нового законодавчого року у Великих Національних Зборах Туреччини. – 1.10.2012. – <http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/371/84028/tbmmnin-24-donem-3-yasama-yilinin-acilisinda-yaptiklari-konusma.html>.

²⁴ Sayın Cumhurbaşkanımızın Türkiye Büyük Millet Meclisi Yeni Yasama Yılı'nın Açılışında Yaptıkları Konuşma. = Виступ Президента А.Гюля на відкритті нового законодавчого року у Великих Національних Зборах Туреччини. – 1.10.2013. – <http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/371/87261/turkiye-buyuk-millet-meclisi-yeni-yasama-yilinin-acilisinda-yaptiklari-konusma.html> – 01.10.2013.

²⁵ Seçimle gelen, seçimle gitmelidir. = Той, хто прийшов шляхом виборів, має ійти шляхом виборів. – 19.07.2013 <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/secimle-gelen-secimle-gitmelidir/49640>.

Chubrykova O.O. The European Integration Target in the Concept of Modern Foreign Policy of Turkey: Reconsidering the Path towards EU at the 50-th Anniversary of Signing the Association Agreement / Ministry of Foreign Affairs of Ukraine.

The article is devoted to the analysis of the European integration target in the foreign policy concept of Turkey, starting from 2011, when Justice and Development Party came to power for the third time. It examines the milestones of the Turkish European integration path as well as the actual state of the EU-Turkey interaction; the EU issues in the Justice and Development Party's program and conceptual documents; statements on the EU in the speeches of Turkish leadership regarding foreign policy.

Keywords: foreign policy of Turkey, European integration, EU, Justice and Development Party.

Чубрикова О.А. Евроинтеграционная цель в концепции современной внешней политики Турции: переосмысление продвижения к Европейскому Союзу в 50-ю годовщину подписания Соглашения об ассоциации / Министерство иностранных дел Украины.

Статья посвящена анализу евроинтеграционной цели в концепции внешней политики Турции, начиная с 2011 года – времени прихода к власти Партии справедливости и развития в третий раз. Рассматриваются основные вехи в истории евроинтеграционного пути Турции, а также актуальное состояние взаимодействия Турции с ЕС; изложение вопросов относительно ЕС в программных документах ПСР; высказывания относительно ЕС в выступлениях турецкого руководства на внешнеполитические темы.

Ключевые слова: внешняя политика Турции, европейская интеграция, ЕС, Партия справедливости и развития.

Стаття надійшла до редколегії 16.12.2013

Прийнята до друку 23.12.2013